

**Papin käskyläisistä
ammattimuusikoiksi?
Ortodoksisen
kanttorin työ
ja koulutus
sotienvälisessä
Suomessa**

Maria Takala-Roszczenko

DOI: 10.51811/km.129830

Abstrakti

Suomen ortodoksien asema muuttui ratkaisevasti sosialistisen vallankumouksen ja Suomen itsenäistymisen seurauksena, kun yhteys kirkon venäläiseen hallintoon katkesi. J.K. Paasikiven hallituksen asetuksella 26.11.1918 järjestetyn kirkkokunnan odotettiin todistavan lojaalisuutensa Suomen valtiolle. Sotienvälisestä kautta määrättivät kirkollisten rakenteiden ja ilmaisumuotojen suomalaistamispyrkimykset. Kansallistamisen kaudella kirkkolauluun kiinnitettiin erityistä huomiota, koska sen toivottiin sitouttavan ortodokseja kirkkoonsa. Sen myös uskottiin torjuvan ortodoksien näkökulmasta huolestuttavia uhkia kuten sekularisaatiota tai herätysliikkeitä. Ortodoksiset kanttorit olivat huonosti valmennettuja vastaamaan ajan haasteisiin. Kanttoreina työskenteli pääasiassa hengellisissä oppilaitoksissa alkeellisen musiikkikoulutuksen saaneita miehiä tai itseoppineita. Vaikka kanttoreita kritisoitiin, säännöllistä täydentävää koulutusta heille alettiin tarjota lyhytkursseina vasta vuodesta 1932 alkaen. Tässä artikkelissa tarkastellaan ortodoksisen kanttorin ammatillisen toiminnan kehitystä sotienvälisenä kautena siihen kohdistuneiden odotusten valossa. Artikkelin täyttää tutkimuksessa esiintyvän aukon kanttorikoulutuksen kehityksen osalta. Se perustuu kirkolliseen arkisto- ja lehtiaineistoon, jonka pohjalta tarkastellaan erityisesti arkkipiispa Hermanin käynnistämää kehittämistoimenpiteitä ja tarkastellaan eri toimijoiden tuottamia merkityksiä kanttoreista ja heiltä odotetusta toiminnasta osana laajempaa yhteiskunnallista kehityspyrkimystä.

Avainsanat:

Kanttori

Koulutus

Ortodoksinen

Kreikkalaiskatolinen

Arkkipiispa Herman

Johdanto

Kesäkuun 29. päivänä 1932 oli Sortavalan pyhän Johannes Teologin kirkossa koolla joukko ortodoksia kanttoreita, ajan termeillä kreikkalaiskatolisia lukkareita, sekä kanttorin tehtäviin pyrkiviä aloittamassa kolmeviikkoista täydentävää koulutusta. Avajaisrukoushetkeä johtanut ortodoksinen arkkipiispa Herman (Aav, 1878–1961) alleviivasi puheessaan koulutuksen polttavaa ajankohtaisuutta:

Elämä kulkee eteenpäin kiirein askelin ja asettaa uusia vaatimuksia nykyajan lapsille. Meidän on mukauduttava aikaamme, koetettava kohottaa sen tasolle, kehittydyttävä omassa virassa ottaen huomioon uudet vaatimukset, pysyäksemme hedelmällisinä toimihenkilöinä omalla alalla, pysyäksemme Kristuksen vainiolla etenkin nyt, kun peto raatelee kaikkaviksemme annettuja lampaita. Siksi ovat lukkareille järjestetyt kurssit erittäin tervetulleet. (Aamun Koitto 25, 23.6.1932.)

Arkkipiispa Hermanin luomaan kuvaan punoutui uhkia ja mahdollisuuksia. ”Lampaita raateleva peto” oli hänen mukaansa yhteiskunnassa päivä päivältä voimistunut ateismi (Aamun Koitto 25, 23.6.1932). Sen torjumiseksi, mutta ei ainoastaan sen vuoksi, oli ”nykyajan lapsilla” tarve pysyä ajan hermolla, kehittyä, mukautua uuden ajan haasteisiin. Samantapainen kehitysdiskurssi leimasi sotienvälisen kauden ortodoksista retoriikkaa Suomessa ja muissakin nuorissa kansallisvaltioissa, kuten Virossa ja Latviassa, joissa ortodoksinen vähemmistökirjasto pyristeli eroon vanhakantaisuuden ja venäläisyyden leimasta (Rimestad 2012).

Suomen alueen ortodoksit olivat eläneet vuosisatoja Venäjän ortodoksisen kirkon alaisuudessa. Autonomian ajan lopulla, vuonna 1892, suuriruhtinaskunnan alueelle perustettiin oma hiippakuntansa, jonka hengellinen hallinto piispanistuimiseen sijaitsi Viipurissa osana Pietarin metropoliittakuntaa. Vuoden 1917 vallankumous katkaisi Suomen ortodoksisten

seurakuntien hallinnollisen ja taloudellisen ylläpidon Venäjältä käsin. Ortodoksien asema Suomessa oli ongelmallinen. Vanhan vallanpitäjän uskonto kohtasi valloilleen päässeen ”ryssävihan” (Karemaa 1998, 29–32; Kemppe 2017, 75). Monet seurakunnat olivat taloudellisessa ahdingossa ja papiston jäseniä siirtyi Venäjän puolelle kykenemättöminä elättämään perhettään.

Suomen hallitus pääministeri J.K. Paasikiven johdolla hyväksyi 26. marraskuuta 1918 asetuksen ”kreikkalaiskatolisesta kirkkokunnasta”, jossa ortodoksien vähemmistökirjon olot järjestettiin luterilaisen kirkon rakenteiden pohjalta (Nokelainen 2000, 136–137). Vaikka ortodoksinen kirkko sai kiittää Suomen valtiota asemansa ja olemassaolonsa turvaamisesta, kirkon johto tiedosti vahvasti myös riippuvaisuutensa valtion taloudellisesta tuesta ja sen, että tuen edellytyksenä valtio odotti kirkolta etujensa mukaista toimintaa.

Sotienvälistä kautta on luonnehdittu ortodoksien kirkon kansallistamisen kaudeksi, jona pyrittiin mukautumaan (kuviteltuun) kansalliseen yhtenäiskulttuuriin (Kemppe 2017, 11; Laitila 2017). Kauden voi nähdä kriisinä, joka testasi kirkon sopeutumiskykyä muuttuneissa olosuhteissa. Askelina sopeuttamisessa oli muun muassa suomen kielen käyttöönotto jumalanpalveluksen (1918)¹ ja hallinnon (1925) kielinä, juliaanisen ajanlaskun vaihtaminen gregoriaaniseen (1921), venäjänkielisen arkkipiispan siirtäminen lakkautuspalkalle (1924) ja uuden piispan, virolaisen Hermanin, asettaminen hänen sijaansa (1925). Uudenlaisen kirkollisen itseymmärryksen rakentamisen kausi oli jännitteinen. Ajanlaskuun ja kieleen kohdistuneet muutokset synnyttivät sisäisiä kriisipesäkkeitä, joita kirkon johto purki kovin ottein (Frilander 1997; Loima 2001). Samaan aikaan sekularisaatio etäännytti ortodokseja perinteestään ja esimerkiksi herätysliikkeet harjoittivat lähetystyötä Raja-Karjalan ortodoksien keskuudessa.

¹ Kirkkokunnasta annetun asetuksen 1918 (§ 153) perusteella niissä seurakunnissa, joissa väestön enemmistökielenä oli suomi, oli jumalanpalvelukset toimitettava suomeksi. Vastaavasti venäläisenemmistöisissä seurakunnissa tuli toimittaa vanhalla liturgisella kielellä eli kirkkoslaaviksi. (Vuoden 1918 asetukset...)

Sisäisten ja laajemmin yhteiskunnallisten murrosten kanssa painiessaan kirkon johto pelkäsi jäsenkatoa. Se näki kirkon ydintoimintojen, erityisesti jumalanpalveluselämän vahvistamisen keinona sitouttaa ortodokseja omaan uskontoonsa. Koska kirkkolaulu nähtiin kiistattomana yhteyden ja kiinnittymisen rakentajana (Aamun Koitto 25, 23.6.1932), kanttoreihin kohdistettiin suuria odotuksia: heidän työnsä piti olla entistä laadukkaampaa ja aktiivisempaa kaikilla musiikkitoiminnan aloilla.

Kanttorien valmiudet hoitaa tehtäviään uudessa tilanteessa herättivät kuitenkin huolta. Tämän taustalla oli kanttorin työhön valmistavan koulutuksen puute, minkä seurauksena suurella osalla seurakunnissa toimineista kanttoreista oli vain alkeellisia musiikillisia ja käytännöllisiä taitoja. Ortodoksisissa jumalanpalveluksissa kanttorin rooli oli keskeinen, sillä niissä käytettiin vain laulettua, säestyksetöntä musiikkia ja suuri osa liturgisesta sisällöstä, tosiasiaa kirkon dogmaattisesta opetuksesta, välitettiin juuri laulun keinoin. Kanttori lauloi ja luki liturgisia tekstejä jumalanpalveluksissa viikonloppuisin ja juhlapyhinä sekä toimituksissa kuten hautajaisissa, kasteissa, häissä ja rukoushetkissä. Lisäksi kanttorin odotettiin usein kykenevän hoitamaan seurakunnassa muitakin tehtäviä, esimerkiksi kansliatöitä ja lastenopetusta. Kanttorit luettiin osaksi papistoa, joskaan heitä ei vihitty tehtäväänsä (Vuoden 1918 asetukset..., § 140). Hierarkiassa he olivat pappeja ja diakoneja alemmalla tasolla, mikä näkyi suoraan esimerkiksi palkkauksessa. Vain miespuoliset saattoivat toimia kanttorin virassa, sillä ortodoksien tradition mukaan pappeus ja sen myötä myös alemmat papiston tasot olivat naisten ulottumattomissa. Naisia työskenteli kuitenkin harvakseltaan virkaa tekevinä.²

Tässä artikkelissa selvitetään kanttorien ammatilliseen toimintaan kohdistuneita odotuksia ja toimenpiteitä kirkon olemassaolon kannalta kriittisten vuosien 1918–1939 välillä. Millaisia hallinnollisia päätöksiä Suomen ortodoksisessa kirkossa tehtiin kanttorien koulutuksen järjestämiseksi? Millä toimenpiteillä kanttorien toimintaa pyrittiin kehittämään? Näiden kysymysten ohella artikkelissa tarkastellaan, millaista kuvaa kanttoreista

² Kanttorit erotettiin papistosta vasta vuonna 1983 ortodoksien kirkon XII kirkolliskokouksen päätöksellä, mikä teki naisista tasavertaisia kanttorin virassa (Hirvonen 1992, 78–79).

ja heidän työstään tuotettiin julkisessa keskustelussa eli millaisesta mieli-pideilmastosta kanttorien ammatillisen toiminnan kehittämispäivitykset nousivat kyseisenä aikana.

Ortodoksisten kanttorien toimintaa Suomessa on toistaiseksi tutkittu hyvin vähän. Suomen ortodoksisen kirkon historiaa tai sen musiikkia käsittelevissä tutkimuksissa on sotienvälisen kauden osalta mainittu lähinnä kanttoreiden koulutuksen puute ja ensimmäisten kanttorikursseiden käynnistäminen vuosina 1932 ja 1938 (Koukkunen 1982, 47; Seppälä 2004, 642–643). Yksityiskohtaisimpana katsauksena kanttorikoulutuksen kehittämiseen voi pitää Sirpa Anttosen (1999) pro gradu -tutkielmaa. Koulutuksen käynnistämistä sivuaa lyhyesti Ortodoksisten Kanttorien Liitto ry:n historiikki (Hirvonen 1992, 22–23). Paikallisten kanttorien toimintaa on käsitelty yksittäisten seurakuntien historiateoksissa ja opinnäytteissä (ks. esim. Björn 2006, 104–108; Hirvonen 2004, 34–39, 120–122, 145–147; Lappalainen 2002, 326–369; Makkonen 2011, 305–310, Patrikainen 2006). Omassa tutkimuksessani (Takala-Roszczenko 2019, 2020) olen selvittänyt kanttoreihin kohdistuneita odotuksia ja heidän valmiuksiaan sekä todennut kehitysvaiheen kanttorien musiikkitoiminnassa käynnistyneen vuonna 1929 järjestetyistä ortodoksisista laulupäivistä. Kokonaiskatsausta kanttorien työhön tai koulutukseen ei kuitenkaan ole tehty, ei myöskään tilastollisia kohteja kanttoreina toimineiden koulutustasosta. Ortodoksisten kanttorien koulutuksen osalta perustutkimuksessa on siis aukko, jota tämä artikkeli pyrkii täyttämään.

Artikkelin aineisto on rajattu sotienvälisen kauden aikalaislehtiin, erityisesti kirkkokunnan *Aamun Koitto* -lehden artikkeleihin, sekä Suomen ortodoksisen kirkon keskusarkiston lähteisiin. Kanttorien toimintaa ja heidän koulutustaan koskevat lähteet ovat fragmentaarisia ja aiemmin kartoittamattomia. Tästä syystä menetelmänä on ensisijaisesti koota ja järjestää historiallista dokumentaatiota siten, että lähteistä voi hahmottaa toiminnan ja toimenpiteiden etenemistä ja tarkastella niiden syy-seuraussuhteita laadullisella tutkimusotteella. Lehtiaineiston osalta on perinteisen selailun ohessa käytetty apuna digitaalista tiedonlouhintaa (esimerkiksi hakusanalla ”lukkari”). Perinteisen dokumenttianalyysin ohella artikkeli kurkottaa diskurssianalyttisen historian tutkimuksen suuntaan tarkastele-

malla tekstiaineistoissa tuotettuja merkityksiä valitusta ilmiöstä ja siihen kytkeytyvistä sosiaalisista asemista, suhteista ja toimijuuksista (Pyykkönen & Valtonen 2022, 40). Pyrkimyksenä on analysoida, kuinka eri toimijat tuottavat julkisessa keskustelussa käsitystä kanttoreista ja heiltä odotetuista ominaisuuksista ja toiminnasta osana ortodoksisen kirkon laajempaa sopeutumisprosessia yhteiskunnallisessa murrosvaiheessa.

Ortodoksiset kanttorit ennen Suomen itsenäistymistä

Vallankumoukseen saakka Suomen seurakuntiin, kuten Venäjän ortodoksisen kirkon palvelukseen yleensä, valmistettiin työntekijöitä hengellisissä oppilaitoksissa, jotka muodostivat pitkälti papiston pojille suunnatun kolmiportaisen koulutuspolun. Alimmalla tasolla oli nelivuotinen Pietarin hengellinen koulu, jota Suomesta tulleet yleensä suorittivat viisi vuotta oppiakseen sujuvasti venäjää. Sen jälkeen oli vuorossa kuusivuotinen pappiseminaari, josta menestyksekkäästi valmistuneet saattoivat jatkaa opintoja vielä hengellisessä akatemiassa. (Merikoski 1944, 26–27, 32.) Myös Petroskoissa toimi pappiseminaari. Niissä oli 1820-luvulta alkaen opetettu myös suomen kieltä Suomeen suuntautuvan papiston tarpeisiin (Merikoski 1939, 8).

Muutamaa poikkeusta³ lukuun ottamatta pappiseminaarikoulutus oli korkein kanttoreiksi työllistyville tarjolla ollut koulutus. Pappiseminaarisessa perehdyttiin käytännössä laulamalla yleisimpään kirkkolauluaineistoon ja opiskeltiin musiikinteorian ja -historian alkeita (Надеждинъ 1885, 620). Opintoihin ei kuitenkaan sisällynyt esimerkiksi kuoronjohton valmentamista. Osa nuorista miehistä siirtyi työelämään pelkän hengellisen

³ Poikkeuksen muodostivat Pietarin keisarillisessa hovikapellassa eli kirkkomusiikkiin keskittyneessä instituutiossa opiskelleet kuoronjohtajat. 1900-luvun alkuvuosikymmeninä Suomessa toimi tietävästi kolme hovikapellassa opiskellutta henkilöä, Viipurin katedraalin diakoni Petr Akimov, Helsingin Uspenskin katedraalin kuoronjohtaja Nikolai Pylev sekä Viipurin katedraalin kuoroa johtanut säveltäjä Aleksei Krasnostovski (Lappalainen 1994, 24, 43; Lappalainen 2002, 345).

koulun jälkeen (Hirvonen 2004, 34). Esimerkiksi pitkän kanttorinuran tehneen Viktor Hentusen opinnot Pietarin hengellisessä koulussa keskeytyivät vuoden 1917 vallankumoukseen. Hän katsoi kuitenkin saaneensa hyvät lähtökohdat työlleen, sillä kirkkomusiikilla – eli jumalanpalveluslaulujen, säveltäjäpöytäkirjoituksen ja kuorolaulun opetuksella – oli ollut keskeinen sija koulun opetusohjelmassa (Patrikainen 2006, 20–21).

Kanttorin tehtävät olivat pappisseminaarista valmistuneille usein vain välivaihe matkalla pappouteen. Toisaalta kanttoreina työskenteli myös paljon hengellisen koulun tai pappisseminaarin syystä tai toisesta keskeyttäneitä sekä työhön käytännössä harjaantuneita itseoppineita. Suomen ortodoksisen kirkon papiston matrikkeli (SOKHA Bb 1) todistaa kanttoreiden tiheästä vaihtuvuudesta seurakuntien välillä sekä tehtävistä vapauttamisista 1900-luvun taitteen molemmin puolin. Lyhytkestoiset työsuhteet eivät luonnollisesti tukeneet pitkäjänteistä työskentelyä.

Kirkko kontrolloi kanttorin tehtäviin pääsyä erityisellä tutkinnolla, joka suoritettiin hiippakunnan hallintoelimen eli hengellisen konsistorin edessä (ks. esim. Kirkollisia asioita 1897, 58; Hirvonen 2004, 121). Järjestelmä ei ollut kuitenkaan ollut aukoton, vaan kanttorin tehtäviin saattoi päätyä myös yksinkertaisesti ”hyvän lauluäänen ja vieläpä ’nuottienkin’ taitamisen” ansiosta, kirkkoherran myötävaikutuksella, kuten esimerkiksi Ilomantsissa kanttorina olleen Mooses Kerkkäsen kuvattiin päässeen (Karjalatar 147, 23.12.1915).

Monissa 1900-luvun alkuvuosikymmenten ortodoksisissa seurakunnissa jumalanpalveluksissa lauloi ja luki tekstejä yksin kanttori. Hän oli välttämätön apulainen papin toimittamissa jumalanpalveluksissa ja kirkollisissa toimituksissa, kuten myös seurakunnan kirjanpidon hoitamisessa, mutta seurakunnan musiikkielämän kehittämisen ei katsottu kuuluvan hänen vastuulleen. Järjestäytyntä kuorotoimintaa oli pääasiassa suurimmissa kaupungeissa. (ks. esim. Björn 2006, 105; Hirvonen 2004, 133; Lappalainen 2002.) Esimerkiksi Helsingissä oli käytäntönä palkata kuoroa johtamaan siihen erikseen koulutettu henkilö ja näin kuoronjohtajan ja kanttorin virat eriytyivät (Lappalainen 2002, 331).

Kanttoreiden valmiudet ja motivaatio hengellisen työn tekijöinä herättivät huolta jo 1900-luvun alussa. Huoli ei ollut perusteeton, kuten Sari Hirvonen (2004, 34–39, 121) kuvaukset Kuopion seurakunnassa työskennelleistä, elämänhallintansa alkoholiin kadottaneista kanttorinuurukaisista vahvasti todistavat. Venäjänkielinen sanomalehti *Finljandskaja gazeta* raportoi 16.9.1905 hiippakunnan papiston todenneen kokouksessaan kanttorien koulutuskysymyksen olleen polttava: monet heistä olivat tiedoiltaan heikkoja ja kompastelivat jumalanpalvelusten toimittamisessa, eikä heistä ollut apua papin pastoraaliselle työlle (Финляндская Газета 132, 16.9.1905). Seuraavana vuonna julkaistiin *Aamun Koitto* -lehdessä nuorten pappien kannanotto hiippakunnan kirkollisten olojen parantamiseksi. Siinä he peräänkuuluttivat kanttorien valmistamista virkoihinsa ja arvioivat heidän senhetkisiä valmiuksiaan kriittisesti:

Lukkareiksi on tavallisesti nimitetty nuoria, hengellisistä oppilaitoksista eroitettuja miehiä, jotka, harvempia poikkeuksia lukuun ottamatta, eivät koko ikänänsä ole kyenneet tai halunneet käsitellä virkansa korkeata tehtävää ja pyhyttä, ja ovat hoitaneet sitä huolimattomasti ja ilman hartautta. Sitä paitsi nämä miehet, osaamatta Suomen kieltä, omaamatta vähintäkään kasvatustopillista sivistystä, eivät voi ollenkaan olla apuna papille ripikoulujen ja kylänlukujen pidossa, vaikka lukkarein apu tässä asiassa olisi papeille ehdottoman tarpeellinen. (Aamun Koitto 4, 01.04.1906.)

Kanttoreita leimannut ”hulttiodiskurssi” levisi myös kirkkokunnan ulkopuolella. Maaliskuussa 1909 *Laatokka*-lehti uutisoi arkkipiispan kurinpalautustoimenpiteistä, joiden mukaan kanttoreita ”kielletään juomasta paloviinaa, pelaamasta korttia, tupakoimista, käymästä teattereissa ja ahdistamasta lähimmäisiään”. ”Kylläpä lukkariparat ovat nyt lujilla”, todettiin uutisessa. (Laatokka, 27.3.1909.) Se julkaistiin ainakin kymmenessä muussa sanomalehdessä *Helsingin Sanomia* myöten.

Uspenskin katedraalin kuoro kirkkosalissa 1919
Kuvaaja Eric Sundström, Helsingin kaupunginmuseo

Kanttorin viran järjestäminen asetuksella 1918

Vuoden 1918 asetus ortodoksisesta kirkosta pyrki järjestämään kirkon olot myös työntekijöiden tasolla. Asetus määritteli kanttorin tehtäviksi kirkko-veisuun johtamisen jumalanpalveluksissa, kirkkolaulun opettamisen seurakunnassa sekä toimimisen kirjuriina seurakunnan esimiehen kansliassa (§ 186). Kirjanpityötä korostettiin kanttoreiden, diakonien ja katekeettujen velvollisuutena (§ 188). Asetus määräsi kuhunkin seurakuntaan yhden tai useamman kanttorin ja totesi mahdolliseksi myös katekeetan toimimisen kanttorin tehtävissä siten, että henkilö sai korkeammasta virasta tulevat palkkaedut ja sopimuksen mukaan palkkiota hoitamastaan virasta (§ 187). Kuten kaikki papiston jäsenet, myös kanttorit valittiin seurakunnassa järjestettävillä vaaleilla (§ 105). Kanttoreita ei myöskään saanut siirtää paikasta toiseen ilman heidän suostumustaan eikä erottaa ilman laillista tutkintaa ja tuomiota (§189).

Asetuksen ei voi katsoa esittäneen merkittävää muutosta kanttorin perustoimintaan: hänen tuli johtaa laulua – mikä on tuona aikana ymmärrettävissä esilaulajan tehtävänä paremminkin kuin kuoron johtamisena –, opettaa ja toimia kansliatöissä. Uudistukset kuitenkin rajasivat käytännössä kanttoreina toimineiden joukkoa. Kanttorin viran saamiseen edellytettiin Suomen kansalaisuutta ja sen myötä suomen kielen taitoa. (Vuoden 1918 asetukset..., § 14; Hirvonen 2004, 122.) Vuodesta 1919 alkaen *Aamun Koitto* -lehden sivuilla julkaistuihin kanttorin hakukuulutuksiin alettiin merkitä edellytys paitsi kielitaidosta, myös Suomen kansalaisuudesta tai kansalaisuuden hakemisesta (ks. esim. *Aamun Koitto* 19, 5.10.1919). Ennen Suomen itsenäistymistä viroissa olleet kansalaisoikeudettomat kanttorit saattoivat työskennellä opetusministeriön erityisellä poikkeusluvalla, joka myönnettiin vuodeksi kerrallaan (ks. esim. *Aamun Koitto* 10, 20.5.1925).

Asetelma 1. Suomen ortodoksisen kirkon kanttorien koulutustausta seurakunnittain vuosina 1919, 1928 ja 1938⁴

Valvontapiiri	Koulutus ym.	1919	1928	1938
I piiri				
Hamina (1)	hengellinen koulu Venäjällä	3	1	1
Helsinki (3 virkaa)	hengellinen seminaari Venäjällä	1		
Hämeenlinna (1)	pappisseminaari Suomessa		1	
Kotka (1)	Pietarin hovikapella	1	1	1
Petsamo (ei virkaa)	kanttorin tutkinto	1	1	2
Turku (1–2)	nainen		1	
Vaasa (1)	virka avoinna			1
Yht. 8–9 virkaa	kanttorikurssi 1932			
	ei tietoja	2	1	
II piiri				
Kyyrölä (1)	hengellinen koulu Venäjällä	1	1	
Lappeenranta (1)	hengellinen seminaari Venäjällä	2	2	2
Raivola (0–1)	pappisseminaari Suomessa			1
Terijoki (1–3 [Kuokkala, Kellomäki])	Pietarin hovikapella	1	1	1
Uusikirkko-Kaukjärvi (1)	kanttorin tutkinto	1	1	1
Viipuri (2–3 virkaa)	nainen		1	1
Yht. 6–10 virkaa	virka avoinna	1		
	kanttorikurssi 1932			1
	ei tietoja	2		
III piiri				
Kitelä (1)	hengellinen koulu Venäjällä	1	1	1
Mantsinsaari (1)	hengellinen seminaari Venäjällä		1	1
Pitkäranta (1)	pappisseminaari Suomessa			
Salmi (3 virkaa)	Pietarin hovikapella			
Yht. 6 virkaa	kanttorin tutkinto	1	4	4
	nainen			
	virka avoinna	2		1
	kanttorikurssi 1932			3
	ei tietoja	1		
IV piiri				
Annatehdas (1)	hengellinen koulu Venäjällä		2	1
Korpiselkä (1)	hengellinen seminaari Venäjällä	1	2	1
Suistamo (1–2)	pappisseminaari Suomessa			1
Suojärvi (1 virka)	Pietarin hovikapella			
Yht. 4–5 virkaa	kanttorin tutkinto			1
	nainen			
	virka avoinna	2	1	1
	kanttorikurssi 1932			2
	ei tietoja	1	1	

⁴ Tiedot on koottu Suomen ortodoksisen kirkon papiston matrikelista SOKHA Bb1, nimikirjoista SOKHA Bb 4–5, sekä Kreikkalaiskatolisen kirkon kalentereista vuosille 1920, 1929 ja 1939.

Valvontapiiri	Koulutus ym.	1919	1928	1938
V piiri				
Ilomantsi (1)	hengellinen koulu Venäjällä	2	2	2
Joensuu (1 virka)	hengellinen seminaari Venäjällä			
Taipale (1)	pappisseminaari Suomessa			
Yht. 3 virkaa	Pietarin hovikapella			
	kanttorin tutkinto			1
	nainen			
	virka avoinna			
	kanttorikurssi 1932			1
	ei tietoja			
VI piiri				
Kuopio-Savonlinna (1–2)	hengellinen koulu Venäjällä	2	1	3
Käkisalmi (1)	hengellinen seminaari Venäjällä	2		
Palkeala (1)	pappisseminaari Suomessa			1
Sortavala (1–2 virkaa)	Pietarin hovikapella			
Tiurula (1)	kanttorin tutkinto		3	2
Yht. 5–7 virkaa	nainen		2	
	virka avoinna	4	1	
	kanttorikurssi 1932			1
	ei tietoja			

Matkapapistopiirit	1919	1928	1938
I piiri: Hanko / Tampere (1 virka)	kant. tutk.	kant. tutk.	kant. tutk.
II piiri: Oulu (1 virka)	ei tietoa	nainen	avoin
III piiri: Soanlahti (1 virka)	kant. tutk.	kant. tutk.	kant. tutk.

Vastaperustetussa kirkkokunnassa kanttoreista oli ilmeinen pula. Esimerkiksi vuoden 1919 tilastot kertovat yhdeksän viran olleen avoinna (ks. asetelma 1). Suurten venäjänkielisten seurakuntien kuten Helsingin ja Viipurin kirkkolaulusta vastasivat musiikillisesti koulutetut diakonikanttorit, mutta erityisesti Karjalan hiippakunnan alueelle, III–V valvontapiireihin, oli vaikea löytää koulutettua työvoimaa. Tyypillisin koulutustausta oli hengellisen koulun yhden tai useamman luokka-asteen suorittaminen. Naisia ei vuoden 1919 tilastossa vielä esiintynyt, mutta 1920-luvun kuluessa heitä toimi väliaikaisina tai virkaa tekevinä. Vuoden 1928 tilaston mukaan avoimia virkoja ei ollut enää kuin kaksi, sen sijaan naisia oli kanttorin tehtävissä peräti viisi.

Valtion tuella syksyllä 1918 perustettu Sortavalan ortodoksinen pappisseminaari koulutti suomenkielistä papistoa kirkon tarpeeseen. Sen alkuaan kaksivuotinen koulutus⁵ oli venäläiseen kuusivuotiseen koulutukseen ver-

⁵ Seminaarikoulutus laajeni asteittain ja vuoteen 1926 mennessä siitä oli tullut kuusivuotinen, keskikouluun pohjautuva oppilaitos (Suhola 1948, 22).

rattuna varsin vaatimatonta. Pappisseminaarilla oli rooli myös kanttorien kouluttajana läpi sotienvälisen kauden. Kanttorin virkaa pystyivät hakemaan pappiskandidaatit sekä pappisseminaarissa kolme vuotta opiskelleet laulutaitoiset miehet (Piironen 1992, 100). 1920–30-lukujen tilaston perusteella (ks. asetelma 1) pappisseminaarista valmistuneiden osuus kantto-reista ei kuitenkaan noussut muutamaa henkilöä suuremmaksi.

Pappisseminaarin musiikillinen anti koostui kirkkosävelmien opiskelusta ja sovittamisesta, musiikin teoriasta, säveltapailusta ja harmoninsoiton alkeista (Suhola 1948, 18, 20; Piironen 1992, 17–18). Pappisseminaarin ohjesääntöön oli kirjattu opiskelijoiden velvollisuus osallistua Sortavalan tuomiokirkon kuoron harjoituksiin ja ilmeisesti kyvykkäimmät pääsivät myös harjoittelemaan 1920-luvun lopulta alkaen kuoron johtamista (Kasanko 1948, 69). Suomalaisen kansakoululaitoksen kasvateilla ei kuitenkaan ollut venäläisen hengellisen koulun käyneiden kaltaista perusteellista kirkkolaulun pohjakoulutusta, minkä esimerkiksi Viktor Hentunen (Aamun Koitto 14, 8.4.1932) näki synnä seurakunnallisen musiikkitoiminnan haasteille. Pappisseminaarilaiset veloitettiin 1930-luvulla myös viettämään kahdesta kolmeen kuukautta Valamon luostarissa harjaantumassa jumalanpalvelusten toimittamiseen (Kilpeläinen 2000, 292). Kokemus on ollut omiaan laajentamaan seminaarilaisten musiikillisiä näkökulmia Valamossa käytettyjen kirkkosävelmien takia. Missä määrin seminaarilaiset osallistuivat kirkossa laulamiseen, ei ole selvää, sillä jumalanpalvelukset olivat pitkälti kirkkoslaavinkielisiä ja munkit vastasivat laulusta kuuliaisuustehtävänä. (Karjalainen 1973, 55–57; Piironen 1992, 12.) Hannu Kilpeläisen (2000, 292) mukaan pappisseminaarilaisista oli kuitenkin hyötyä pyrittäessä lisäämään luostarissa suomeksi toimitettuja jumalanpalveluksia.

Jo vuonna 1918 *Aamun Koiton* palstoilla alkoi esiintyä ehdotuksia kanttorien koulutuksen käynnistämisestä työntekijäpulan helpottamiseksi. Pappi Mikael Michailov (Aamun Koitto 9, 5.5.1918) ehdotti kanttorin lyhytkurssien järjestämistä kiertokoulunopettajiksi valmistuneille. Opettajat olivat yleisesti se ammattikunta, josta katsottiin mahdolliseksi kouluttaa kantto-reita kirkon työhön pappisseminaarista valmistuvien rinnalla.

Viran haussa edellytettiin tai katsottiin eduksi kirkollishallituksen edessä suoritettu tutkinto, jonka sisältöä täsmennettiin joulukuussa 1923 pidetyssä täysistunnossa. Hakijan tuli osoittaa taitonsa kuudessa aineessa: jumalanpalvelussäännöissä, kirkkolaulussa, suomen (venäjänkielisiin seurakuntiin haettaessa venäjän ja kirkkoslaavin) kielessä, katekismuksessa ja raamatunhistoriassa, liturgiikassa sekä seurakunnallisessa kirjanpidossa. Jumalanpalveluksia tuli osata toimittaa palveluskirjojen mukaan ja kirkkolaulun osalta oli hallittava vakiintunut sävelmäperinne. Lisäksi edellytettiin valmiuksia opettaa kirkkolaulua, johtaa kuoroa ja soittaa viulua tai urkuharmonia, joita käytettiin kuoron harjoittamisen apuna. (Aamun Koitto 1, 5.1.1924.)

Kanttorin tutkinto edellytti selvästi aiempaa kokemusta kanttorin työstä, esimerkiksi jumalanpalvelusten toimittamisesta. Ristiriita virkaan vaadittavien taitojen ja siihen valmistavan koulutuksen puutteen välillä herätti kirkon sisälähetykseura Pyhien Sergein ja Hermanin Veljeskunnan komitean huomion. Koska Veljeskunta toimi kiinteästi yhteistyössä kirkollishallituksen kanssa, tutkintoon liittyvät ongelmat olivat heillä tiedossa. *Aamun Koiton* ilmoituksessa komitea julkisti suunnitelman järjestää syksyllä 1928 pari kuukautta kestävä kurssin valmistamaan kantto-reita kirkon palvelukseen. Komitea perusteli tarvetta sillä, että tutkinnon suorittajia oli yleensäkin liian vähän, eivätkä heidän taitonsa vastanneet niitä ”vaatimuksia, joita nykyinen kirkollinen elämä lukkareille asettaa”. Koulutukseen kutsuttiin poikkeuksellisesti sekä miehiä että naisia. (Aamun Koitto 9, 5.5.1928.) Vaikka tarve koulutukselle tunnustettiin laajasti, kurssille ei tullut kylliksi ilmoittautuneita, sillä köyhillä seurakunnilla ei ollut varaa palkata osallistumishaluisille kantto-reilleen sijaisia, eikä kurssia siten järjestetty (Merras 1985, 55).

Arkkipiispa Herman kohdistaa huomion kirkkomusiikin kehittämiseen

Keskustelu kirkkolaulusta ja kanttoriin kohdistuneista ”nykyajan” odotuksista lisääntyi selvästi 1920–30-lukujen vaihteessa. Enää ei kaivattu vain pelkkiä työntekijöitä, vaan sellaisia, jotka kykenisivät taidoillaan kehittämään kirkkolaulua toivottuun suuntaan. Suuntaviivoja toivotulle kehi-

tykselle esitti erityisesti vuodesta 1925 kirkkokuntaa johtanut arkkipiispa Herman, joka oli itse aikanaan toiminut kotimaassaan Virossa kanttorina ja piti virolaista vahvaa laulukulttuuria esikuvana suomalaiselle (Aamun Koitto 23–24, 10.12.1925). Paimenmatkoillaan kiertäessään hän kiinnitti huomiota kirkkolaulun heikkoon tasoon erityisesti Laatokan Karjalassa ja Pohjois-Karjalassa, jotka muodostivat suomenkielisen Karjalan hiippakunnan (Aamun Koitto 5, 31.1.1930).

Selvittääkseen moniko kanttori ylipäänsä toimi tavoitteellisesti kirkkolaulun eteen Herman käynnisti seurakuntien esimiehille ja neuvostoille suunnattuja kyselyjä (kiertokirjeet nro 269–284, 5.11.1928 sekä nro 139–167, 28.2.1929, SOAKA F19 Fb 4). Niiden ensisijaisena tarkoituksena oli valmistella kesälle 1929 suunniteltuja ensimmäisiä suomenkielisiä laulujuhlia, mutta ne tuottivat samalla yksityiskohtaisen rekisterin kuorojen johtajista, niiden kokoonpanosta, lauluohjelmistosta, harjoitusten ja jumalanpalveluksessa laulamisen säännöllisyydestä sekä rahoituksesta. Kysely muun muassa paljasti, että Karjalan hiippakunnan kuudestatoista seurakunnasta vain kahdeksassa toimi vakituinen kirkkokuoro. Kanttorin sijaan kuoroa saattoi johtaa jopa seurakunnan pappi, kuten oli tilanne Ilomantsissa, Mantsinsaarella, Pitkärannassa ja Sortavalassa. (Takala-Roszczenko 2020, 59.)

Arkkipiispa Herman konstruoi aktiivisesti ihannekuvaa kirkkomusiikki-toiminnasta esiintyessään eri foorumeilla. Hermanin näkemyksissä painotui erityisesti seurakunnallisen yhteislaulun ja korkeatasoisen kuorolaulun kehittäminen, mikä edellytti ammattitaitoisten kanttorien aktiivista työskentelyä seurakunnissa. Suuri osa hänen julkisista puheistaan julkaistiin *Aamun Koitto* -lehdessä.

Eräänlaisena kirkkomusiikillisena linjapuheena voi nähdä hänen pitämänsä saarnan Valamon luostarissa kesäkuussa 1929, Karjalan hiippakunnan laulujuhlilla. Herman kuvaili kirkkolaulun kehityksen Karjalassa olevan ”hyvin alhaisella asteella”, vaikka lauluharrastus erilaisissa seuroissa olikin aktiivista. ”Nykyaikana, jolloin meilläkin lauluinnostus on niin levinnyt ja nuori polvi kasvaa kauniitten sävelmien ja musikaalisen sivistyksen ilmapiirissä, ei kirkko voi olla tätä huomioonottamatta.

Kehittyneempi henki kaipaa tunteittensa purkausta varten myös kehittyneempiä ilmaisumuotoja”, hän totesi. Herman varoitti, että mikäli nykyaikaisia vaatimuksia laiminlyödään kirkkolaulun suhteen, se on sekä ”kuolemansynti ekumeenista ortodoksista uskoamme vastaan” että kaivaa ”Karjalamme ortodoksisuudelle syvää hautaa”. (Aamun Koitto 13–14, 10.7.1929.)

Herman kohdisti syytöksen kirkkolaulun alhaisesta tasosta seurakuntien hallintoon. Hänen mielestään varakkaatkaan seurakunnat eivät olleet huolehtineet kirkkolaulusta, vaikka olisivat voineet palkata musiikillisesti kyvykkäitä ja kokeneita kuoronjohtajia sitä kehittämään. ”Laulun kehittämiseksi on ensimmäinen tärkein askel saada innostunut, musikaalinen ja kyvykäs johtaja”, hän totesi. Sen takia olisi seurakuntien vaadittava kantoreitaan tekemään työtä kuutena päivänä viikossa kirkkolaulun hyväksi, mutta myös maksettava siitä asianmukaista palkkaa. Aikaa ei ollut hukattavaksi, sillä

[...] nykyaikana, erittäinkin Karjalassamme, jossa harjoitetaan mitä voimakkaainta propagandaa meidän kallista, vanhaa, ekumeenista ja apostolista Kirkkoamme vastaan ortodoksisen [...] uskon hävittämiseksi, [ei] riitä se, että meillä on komeita kirkkoja ja hyviä pappeja toimittamassa jumalanpalveluksia sekä saarnaamassa. Ellemme [...] edistä kirkkokuorolaulua sekä voimakasta koko kirkkokansanlaulua, niin me emme jaksa torjua lujina meitä vastaan tähdättyjä hyökkäyksiä. (Aamun Koitto 8, 21.2.1930.)

Vuoden 1929 laulujuhlilla nostettiin Hermanin toiveiden mukaan esiin kirkkolaulun polttavan tärkeä merkitys koko kirkon yleisen kehittymisen näkökulmasta. Erityisessä laulunharrastajien kokouksessa, johon laulujuhlat päättyivät, kirjattiin pöytäkirjaan viisi kanttorin työtä koskevaa pontta:

1) Seurakuntien on myönnettävä matka-avustusta lukkareille heidän pitäessään kirkkolauluharjoituksia eri paikoissa seurakunnan alueella.

2) *Lukkarit ovat itseoikeutettuja ja velvoitettuja, jos he siihen pystyvät, pitämään kirkkokuoroharjoituksia ja johtamaan kuorolaulua seurakunnan jumalanpalveluksissa. Toivottavaa olisi, että muutkin kykenevät henkilöt ottaisivat tähän työhön osaa.*

3) *Lukkareja ja muita kirkkokuoron johtajia varten olisi pantava toimeen valmennuskursseja. P. Sergein ja Hermanin Veljeskuntaa pyydetään kurssien järjestäjäksi ja että se sopivaksi katsomallaan tavalla koettaisi saada varoja tarkoitusta varten.*

4) *Joku kyvykäs papiston jäsen tai siksi pyrkivä olisi silloin tällöin lähetettävä musiikkiopistoon kehittyäkseen hyväksi kuoron johtajaksi. Kirkkokunnan yleisestä rahastosta olisi tarkoitukseen saatava määräraha. (Aamun Koitto 21, 5.11.1929.)*

Lisäksi seurakunnallista laulua koskevaan keskusteluun liitettiin suoraan kanttoreita koskeva ponsi: ”Seurakuntien lukkareille on maksettava kohtuullinen palkka, jotta he aineellisten huolien rasittamatta voivat omistautua yksinomaan tehtäväänsä ja jotta päteviä henkilöitä olisi lukkarin virkoihin saatavissa” (Aamun Koitto 21, 5.11.1929).

Keskustelu nosti esiin kanttorien työhön kohdistuneita odotuksia. Asianmukaisen palkan ja matkakorvausten turvin kanttorin edellytettiin keskittyvän täysipainoisesti tehtäväänsä ja matkustavan seurakunnan alueella pitämässä lauluharjoituksia, joilla olisi mahdollista aktivoida syrjässäkin eläviä seurakunnan jäseniä laulamaan niin kotihartauksissa kuin yhteisissä jumalanpalveluksissakin. Kanttoreiden tuli myös ottaa paikkansa itseoikeutettuina kirkkokuoron johtajina eli lähteä kehittämään kuorotoimintaa seurakunnassaan. Samalla laulunharrastajien kokous totesi realistisesti, että tavoitteiden saavuttamiseksi tarvittiin lisäkoulutusta, pienimuotoisempia valmennuskursseja sekä ammattimaista musiikkikoulutusta, jota oli tarjolla esimerkiksi Viipurin korkeatasoisessa musiikkiopistossa.

Kanttorien kouluttaminen kirkolliskokouksessa 1930

Arkkipiispa Hermanin ohjaavan vaikutuksen voi nähdä hänen johtamansa kirkollishallituksen päätöksissä, joissa lauluhullilla esitettyjen ponsien katsottiin sellaisinaan velvoittavan seurakuntia toimintaan. Kanttorien matka-avustusten ja musiikkiopistokoulutuksen osalta kirkollishallitus kääntyi suoraan tulevan kirkolliskokouksen puoleen. (Aamun Koitto 21, 5.11.1929.) Myös kesällä 1929 pidetty papiston veljeskokous käsitteli papiston opintoja musiikkiopistoissa ja teki apurahasta ehdotuksen kirkolliskokoukselle (Veljeskokouksen pöytäkirja 29§, SOAKA F19 Fb 2). Aloitetta käsiteltiin kesällä 1930 järjestetyssä kirkolliskokouksessa. Kirkollishallitus oli esitystä puoltaessaan ehdottanut avustuksen suuruudeksi 10 000 markkaa. Äänestettäessä syntyi päätös valmistusvaliokunnan ehdotuksen mukaan, jolla perustettiin yksi 6000 markan suuruinen vuotuinen stipendi musiikkiopistossa opiskelua varten. Kuitenkaan raha ei tullut ehdoitta: stipendin saajan tuli palvella kirkkokuntaa vähintään viisi vuotta tai palauttaa saamansa avustus. Lisäksi perustettiin kaksi 600 markan suuruisia stipendiä musiikkipedagogisilla kursseilla opiskelua varten. Näitä hallinnoisi kirkollishallitus. (Aamun Koitto 34, 22.8.1930.)

Kirkollishallitus teki toisen, kunnianhimoisemman esityksen 35 000 markan myöntämisestä vuoden kestävän, uusia kanttoreita valmistavan kurssin järjestämiseksi. Kirkolliskokouksen valmistusvaliokunta näki aiheellisemmäksi perustaa ”lukkari koulu” pappiseminaarin yhteyteen ja anoa valtiolta siihen tarvittavat varat. Kirkollishallituksen jäsenenäkin toiminut edustaja Sergei Solntsev epäili, ettei valtio antaisi tarkoitukseen avustusta. Kritiikistä huolimatta valmistusvaliokunnan ehdotus voitti äänestyksessä ja sitä valmistelemaan asetettiin toimikunta. (Aamun Koitto 34, 22.8.1930.) Koulu jäi yrityksistä huolimatta perustamatta (Aamun Koitto 5, 4.2.1938).

Ehdottaessaan kanttorikoulun perustamista kirkollishallitus oli ilmeisen tietoinen tarvittavista varoista, joita kirkolla oli niukasti jakaa, ja toteutus-aikataulun hitaudesta. Siksi se esitti myös virassa oleville lukkareille tarjottavan kolmiviikkoisen kurssin järjestämistä, mihin tulisi myöntää 4 000

markkaa. Aloitetta käsitellyt valistusvaliokunta näki sen tarpeettomana, koska kirkolliskokous oli jo myöntänyt kaksi stipendiä musiikkipedagogisiin kursseihin osallistuville. Kokousedustajat olivat erimielisiä: esimerkiksi pappi Aleksanteri Ryttyläinen näki perustasoisten kurssien hyödyn, sillä ”musiikkipedagogiset kurssit ovat kehittyneempiä henkilöitä varten kuin meidän lukkarimme”. Salmilainen edustaja Jaakko Seise puolestaan näki, että kanttorien tuli ”itse itseänsä kehittää, sekä että monista kursseista on seurauksena konkursi”. Opettaja Jaakko Härkösen ehdotuksesta päätettiin kuitenkin myöntää 3 000 markan rahoitus lyhytkurssien järjestämistä varten joka toinen vuosi. (Aamun Koitto 39, 26.9.1930.)

Kirkolliskokouksen varmistettua näin edes jonkinlaisen taloudellisen perustan kanttorien täydennyskoulutukselle kirkollishallitus asetti kolmi- viikkoista kurssia valmistelemaan toimikunnan, jonka puheenjohtajana toimi itse arkkipiispa Herman ja jäsenenä Ilomantsin kirkkoherra Simeon Okulov, Sortavalan tuomiokirkon kuoron johtaja Aleksanteri Kasanski sekä viipurilainen diakoni Petr Akimov. (Ote Kirkollishallituksen täysistunnon pöytäkirjasta 28.10.1930, 16§, SOKHA F490 Fc 2.) Toimikunta aloitti suunnittelun elokuussa 1931 täsmentäen ensimmäisen kurssin tähtävään alkeistietojen antamiseen siitä laajasta kokonaisuudesta, johon jatkossa kuuluisivat ainakin musiikkioppi, säveltäminen, yksinäinen (seurakunnallinen) laulu ja kuorolaulu, harmonin soitto, kuoronjohto, liturginen lukeminen ja ”muut lukkarin tointa lähellä olevat aineet” (Pöytäkirja 4.8.1931, SOKHA F490 Fc 2).

Kanttorien toiminta raporteissa ja veljeskokouksessa

Samaan aikaan arkkipiispa Herman oli käynnistämässä merkittävää uudistusta kanttoreiden työnseurannan osalta. Lokakuussa 1931 hän lähetti seurakuntiin kiertokirjeen, jossa velvoitettiin seurakuntien esimiehet vaatimaan kanttoreilta tarkan kertomuksen kunakin vuonna tehdystä työstä kirkkolaulun hyväksi. Herman liitti mukaan yksityiskohtaisen luettelon, joka koostui 31 kysymyksestä jaettuina kolmeen osaan: kuorolauluun, yhteislauluun kirkossa (tarkoittaen ilmeisimmin seurakunnallista laulua

pääkirkossa) ja yhteislauluun seurakunnassa (seurakunnallisen laulun harjoittaminen pääkirkon ulkopuolella, esimerkiksi kylissä). Kanttoreiden tuli raportoida täsmällisesti kuorojen jäsenistöstä, harjoituksista, ohjelmistosta, esiintymisistä, aineellisesta avustuksesta, ohjesäännöstä ja tulevaisuuden suunnitelmista. Seurakunnallisen laulun osalta tuli kertoa, kuinka usein ja mitä oli kirkossa laulettu koko kansan voimin ja kuinka usein oli harjoiteltu. (Kiertokirje nro 666, 29.10.1931, SOAKA F21 Fb 4.)

Herman valvoi vuosikertomusten toimittamista erittäin tarkasti. Kiertokirjettä seuranneina vuosina hän kerrytti niin sanotusti tiedolla johtamisen tarpeisiin laajan raporttiaineiston, jossa kunkin kanttorin aktiivisuus ja valmiudet toimia piirtyivät esiin sekä kanttorin itsensä että hänen esimiehensä kuvaamina. Jälleen kerran raportoitavilla kysymyksillä rakennettiin odotuksia siitä, millaista kanttorin työn tulisi olla. Ensimmäiset raportit vuodelta 1931 alleviivasivat, muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta, toiminnan ja työntekijöiden kehittämistarpeita. Kun suuri osa kanttoreista joutui toteamaan, ettei kuorolla ollut säännöllisiä harjoituksia tai esiintymisiä, rahoitusta tai ohjesääntöä, esimiehet valittivat esimerkiksi kanttoreilta ”puuttuvan lauluinnostuksen” (Mikael Fiilin, 24.2.1932, SOAKA F23 Fb 4) tai heidän olevan vailla ”musikaalisia taipumuksia [ja] kirkonpalvelijan vakavaan työhön uhrautuvaa harrastusta” (Aleksanteri Ryttyläinen, 27.1.1932, SOAKA F23 Fb 4). ”En tahdo sanoa sitä että nuolaimin lyömiset johtuvat lukkarin n.s. laiskuudesta tai huolimattomuudesta, vaan tahdon sanoa, että ne johtuvat lukkarin taitamattomuudesta ja kykenemättömyydestä olevaan tehtävään”, totesi puolestaan Mantsinsaaren kirkkoherra Viktor Ritamo (16.12.1931, SOAKA F23 Fb 4).

Kanttoreihin kohdistunut paine tuli käsinkosketeltavaksi kesäkuussa 1932 kirkkokunnan papiston veljeskokouksessa, johon osallistui papiston jäsenenä myös lukuisia kanttoreita ja kanttorin tehtäviä hoitaneita. Kirkkolaulua käsitelleen keskustelun yhteydessä pastori Paavo Rajamo esitti kanttorin tehtäviä seikkaperäisesti avaavan listan, jolla toivoi mahdolliseksi ”elvyttää lukkarin virkaa”, koska vuoden 1918 asetus määritteli tehtäviä vain yleisellä tasolla. Lista päätettiin yksimielisesti lähettää papiston jäsenten ohjesääntöehdotuksia laativalle henkilölle eli rovasti (myöhemmin

Viipurin piispa) Aleksanteri Karpinille. Listan mukaan kanttorin tuli esimerkiksi lukea, laulaa, opettaa lukemista ja laulamista kirkossa, ohjata ja johtaa kirkkokuoro- ja yhteislaulua kaikissa kirkkotilassa ja sen ulkopuolella toimitettavissa kirkollisissa tapahtumissa. Lisäksi hänen tuli opettaa kristinoppikoululaisia, osallistua piispan ja piirinvalvojan tarkastustilaisuuksiin, toimia alttaripalvelijan tehtävissä sunnuntai-iltoissa eli vastata kirkon kalustosta, puvustosta, kynttilöistä, suitsutusastiasta, kirkkoleivistä, ja huolehtia omalla esimerkillään kirkon ja hautausmaan puhtaanapidosta ja koristamisesta. Lisäksi hänen tuli toimia laaja-alaisesti seurakunnan kirjanpidossa muun muassa laatimalla jäljennökset kaikista seurakunnassa tehdyistä vuosikertomuksista, pöytäkirjoista ja tilastoista. (Pöytäkirja veljeskokouksesta 15.–17.6.1932, s. 10–11, SOAKA F23 Fb 2.)

Samassa kokouksessa pastori Vladimir Petsalo alusti seurakunnallisen laulun kehittämistä todeten, ettei kirkkolaulutoiminta ollut lähtenyt toivotulla tavalla kehittymään laulujuhlien 1929 viitoittamalla tiellä. Hän haki syitä seurakuntien taloudellisen tuen puutteesta kanttorien kouluttamiselle sekä kanttorien itsensä heikosta motivaatiosta antautua tehtävänsä ja erityisesti kansan laulattamiseen. ”Eikö useampi lukkaristamme halua yksinlaulajina esiintyä toimituksissaan jopa jumalanpalveluksissakin, pitäen kansan yhtymistä lausuun [sic] rasituksenaan itselleen ja hidastajana kalliin ajan säästämiseksi”, hän sivalsi ja päätti:

Tällainen välinpitämättömyys kirkkolauluamme kohtaan, uneliaisuus ja toimintahaluttomuus sekä oman joutilaisuuden ja mukavuuden tavoittelemisen olisi jo aika heittää [...], jos haluamme vielä koossa pitää ortodoksista laumaa ja jatkaa kirkkokuntamme olemassaoloa. Sillä aika on muuttunut vakavaksi. Kansasta käy taistelu. Sen omistajaksi ja valloittajaksi pyrkivät monelta taholta. (Pöytäkirja veljeskokouksesta 15.–17.6.1932, s. 39–40, SOAKA F23 Fb 2)

Arkipiispa Hermanin tavoin Petsalo kytki kirkkolaulutoiminnan ortodoksisyhteisöä uhanneen hajaantumisen torjuntaan. Alustusta seuranneessa keskustelussa päätettiin pyytää kirkollishallitukselta, että se velvoittaisi kanttorit jatkossa osallistumaan järjestettävälle kanttorikursseille. Am-

matillisen koulutuksen järjestämisen oli tultava säännölliseksi ja kirkkokunnan kustantamaksi. (Pöytäkirja veljeskokouksesta 15.–17.6.1932, s. 41–42, SOAKA F23 Fb 2.)

Kanttorien koulutus käynnistyy lukkarikursseilla 1932

Kirkolliskokouksen päätöksellä rahoitettu ensimmäinen kolmiviikkoinen kanttorikurssi järjestettiin Sortavalassa, pappisseminaarin tiloissa, 20.6.–12.7.1932. Osallistujia oli kaksitoista: kuusi virassa ollutta kanttoria eli Viktor Hentunen Taipaleelta, Georg Iltonov Sortavalasta, Boris Pehto Pitkärännasta, Nikolai Saromaa Mantsinsaarelta, Petter Soitimo Salmista ja Boris Spiridonov Korpiselästä, sekä kolme kanttorintutkinnon suorittanutta, Leonid Belavin Viipurista, Aleksanteri Kasanski Tiurulasta ja Anatoli Sotikov Sortavalasta. Lisäksi mukana oli yksi pappisseminaarilainen, Johannes Uschanov Kyyrölästä, sekä kaksi ”kuunteluoppilasta”, joiden tarkoitus oli suorittaa kanttorintutkinto: Johannes Paanila Leppäniemeltä ja kurssin ainoa naispuolinen osallistuja, entinen opettaja Taisia Volkova Kyyrölästä. (Kertomus ensimmäisten lukkarikursien toiminnasta, 21.7.1932, SOKHA F 490 Fc 2.)

Muutamilla virassa olleilla oli jo pitkä kokemus kanttorin työstä. Georg Iltonov oli työskennellyt Sortavalan kanttorina jo vuodesta 1910 (Matrikkeli SOKHA Bb 1). Petter Soitimo (alkuperäiseltä nimeltään Fedosejev) oli puolestaan suorittanut kanttorintutkinnon vuonna 1911 (Aamun Koitto 32, 11.8.1933), ja Viktor Hentusen työ Taipaleen seurakunnassa oli jatkunut jo 13 vuoden ajan (Patrikainen 2006, 13). Kun mukana oli myös kanttorin työn osalta kokemattomia, oli kurssilaisten lähtötaso varsin kirjava.

Kurssille oli asetettu tiukka aikataulu sekä tavoitteellinen ja laaja sisältö. Päivä alkoi kello 6.30 jumalanpalveluksella ja päättyi jumalanpalvelukseen kello 21.30. Luentoja ja harjoituksia päivään sisältyi seitsemän tuntia ja niiden lisäksi oli itsenäistä opiskelua. Kurssilaisten tuli toimia vuorotellen lukijoina ja kuoronjohtajina. Kurssin päiväkirjasta kuitenkin selviää, että

kuoronjohtajan vastuu oli pääasiassa kokeneilla kanttoreilla, ja siirryttäessä pappiseminaarin kirkosta Sortavalan seurakunnan kirkkoihin kuoroa johti kurssin opettaja Petr Akimov (Lukkarikurssien päiväkirja 20.6.–12.7.1932, SOKHA F 490 Fc 2).

Kurssin opettajakunta oli kirkkokunnan parhaimmista. Sortavalan Tuomiokirkon kuoron johtaja, pastori Aleksanteri Kasanski opetti yhteislaulua ja Pietarin hovikapellissa koulutuksensa saanut diakoni Petr Akimov viulun- ja harmoninsoittoa, säveltapailua, kuorolaulua ja kuoronjohtoa. Viipurin musiikkiopistossa kirkolliskokouksen myöntämällä rahoituksella opintoja suorittanut nuori kanttori Mikael Kasanski vastasi musiikin teorian opetuksesta. Lisäksi rovasti Sergei Solntsev luennoi liturgisesta lukemisesta, pappiseminaarin rehtori Nikolai Varfolomejev piti kolme luentoa suuren paaston palveluksista, sekä lehtori Vilho Siukonen kaksi luentoa sointupuhauksesta.

Raportissaan Aleksanteri Kasanski joutui kuitenkin toteamaan, ettei asetettuja tavoitteita saatu toteutettua ajan puutteen ja kurssilaisten heikon lähtötason takia. Suunnitellusta sisällöstä jäi käsittelemättä paljon, ja erityisesti kuoronjohtossa todettiin tulosten olleen vähäisten, sillä kuoronjohtoa voitiin alkaa opettaa vasta kurssin puolivälissä, kun oli saatu ”jonkunlainen yleinen musikaallis-teoreettinen perustus”. Suurin osa kurssilaisista ei ollut johtanut kuoroa vielä kertaakaan. (Kertomus ensimmäisten lukkarikurssien toiminnasta, 21.7.1932.) Arkkipiispa Hermanin läsnä ollessa pidetty loppukuulustelu osoittaa, etteivät kokeneet kanttorit erottuneet merkittävästi edukseen koko joukosta. Korkeimpia arvosanoja yhteislaulusta, musiikin teoriasta, säveltapailusta ja harmoninsoitosta (”hyvä”) saivat Hentunen, Iltonov ja Pehto, kun taas esimerkiksi Soitimo ja Spiridonov ylsivät arvosanoihin ”tyydyttävä”, ”välttävä” ja ”heikko”. Kuoronjohtamisessa ei yksikään kurssilaisista saavuttanut hyvää arvosanaa. (Pöytäkirja tehty v. 1932 pidettyjen I:sten lyhytaikaisten lukkarikurssien opettajain kokouksessa, 11.7.1932, SOKHA F 490 Fc 2.)

Kurssia valmistelleen toimikunnan päätöskokouksessa todettiin, että opetussuunnitelma oli laadittu silmällä pitäen kanttorien alhaista musikaalis-

ta sivistystä, mutta todellisuudessa oli ilmennyt, että ”miltei kaikki olivat vailla musikaalista sivistystä”. Kokous piti välttämättömänä, että kurseja jatkettaisiin heti seuraavana vuonna ja että ne olisivat pakollisia ”niille lukkareille, joille katsotaan sen olevan tarpeelliseksi”. Kurssilta saatu kokemus osoitti, että ”lukkarien valmistamiseen on kiinnitettävä mitä suurinta huomiota, jos halutaan saada lukkareista itsenäisiä työntekijöitä seurakunnissa”. (Pöytäkirja tehty v. 1932 pidettyjen I:sten lyhytaikaisten lukkarikurssien opettajain kokouksessa 11.7.1932.)

Kanttorit järjestäytyvät valvomaan omia etujaan

Vaikka kanttorikurssilla saavutetut tulokset jäivätkin verrattain laihoiksi, se toimi tärkeänä kohtaustapaikkana. Kurssin aikana sen osanottajat jakoivat ajatuksiaan kanttoreiden keskinäisen yhteyden vahvistamisesta ja tekivät päätöksen heidän etujaan valvovan elimen perustamisesta. Vuonna 1926 perustetun Nuorten Ortodoksisen Pappien Liiton esimerkkiä seuraten päätettiin 7.7.1932 perustaa Kreikkalaiskatolisten Lukkarien Liitto (nykyisin Ortodoksisen Kanttorien Liitto), jonka ensimmäinen kokous järjestettiin heinäkuussa 1933 Sortavalassa. Vuonna 1937 liitto rekisteröitiin yhdistysrekisteriin. (Hirvonen 1992, 22–23, 27.)

Liiton tarkoituksena oli toimia kanttorien yhdysiteenä, edistää heidän ammatillista kehitystään, ”ajaa lukkarien henkisiä rientoja” sekä valvoa heidän etujaan. Se saattoi toimia edunvalvojana esimerkiksi kirkon hallinnon suuntaan. (Hirvonen 1992, 22–32.) Se kiinnitti huomiota muun muassa kanttorien palkkaukseen, asumisoloihin ja tehtäväkentän laajenemiseen (Patrikainen 2006, 32). Jo ensimmäisessä kokouksessa 1933 päätettiin pyrkiä vaikuttamaan kanttoreita koskevan ohjesäännön sisältöön (Kolmisointu 1937, 40). Vuodesta 1935 alkaen kanttoreilla oli oma edustajansa kirkolliskokouksissa. Tuona vuonna edustajana ollut Viktor Hentunen esitti kirkolliskokoukselle aloitteen kanttorien koulutuspäivien määrärahasta sekä siitä, ettei kanttorien tarvinnut itse kustantaa sijaista osallistuessaan ammatilliseen koulutukseen. (Hirvonen 1992, 41.)

Kanttorien liiton perustaminen oli signaali kanttoreiden vähittäisestä eriytymisestä omaksi ammattikunnakseen. Vaikka liiton toimintaan eivät kaikki osallistuneetkaan, se vaikutti ilmeisen merkittävästi siinä toimivien motivaatioon. Vuosikokousten yhteydessä järjestetyt luennot ja harjoitukset, joita myös liiton pienimuotoisessa vuosikirjassa julkaistiin, tähtäsivät kanttorien ammattitaidon kohottamiseen tarjoamalla esimerkiksi vakiintuneeseen liturgiseen käytäntöön sovellettuja soituharmonian ja äänennannon harjoituksia (Kolmisointu 1937, 15–32).

Mielikuva uuden ajan kanttorista

Julkinen keskustelu kanttoreista alkoi saada uudenlaisia sävyjä 1930-luvun kuluessa. Vaikka osa kannanotoista osittain varmasti perustuikin toiveajattelulle, ne tuottivat tulevaisuususkosta kuvaa yleisestä yhteiskunnallisesta edistyksestä, jossa koulutus oli avainasemassa. Vastaavaa edistysdiskurssia esiintyi myös muissa kansallistetuissa ortodoksisissa kirkoissa, esimerkiksi Virossa ja Latviassa (Rimestad 2012, 268–273). Tyypillistä oli peilata senhetkistä edistyksen tilaa entisaikojen taantumukseen. Esimerkiksi arkkipiispa Herman totesi avatessaan kanttorikurssia 1932 sen ajan menneen, jolloin kanttorit olisivat tulleet toimeen ilman laulun- ja musiikinteorian tuntemista. ”Ehkä on nytkin vielä tällaisia taantuneita, – ottakoot he vaarin aikamme hengestä ja vaatimuksista, etteivät jäisi ulkopuolelle nykyistä elämää.” (Aamun Koitto 25, 23.6.1932.)

Vuonna 1936 järjestetyt neljännet kirkkolaulupäivät Suistamalla vaikuttivat luoneen vahvan mielikuvan uuden ajan kanttoreiden kyvyistä kehittää kuorotoimintaa. Opettaja Valter Päivinen selosti *Helsingin Sanomille* tapahtumaa peilaten sitä entisiin venäläisvallan aikoihin, jolloin ”lukkari vain yksin lauloi ’hospodipomyluitansa’ [’Gospodi, pomiluj’ eli ’Herra, armahda’] [...] eivät[kä] lukkarit edes olisi pystyneet vaatimatonta kirkkokuoroa johtamaan, sillä heillä ei ollut minkäänlaista musiikintuntemusta” (Helsingin Sanomat 219, 16.8.1936). Samassa juhlassa havainnoi myös rovasti Mikael Michailov kanttoreissa tapahtunutta kehitystä:

Kun nyt katselen juhlassa hommaavia lukkareita, jotka ulkomuodollaan muistuttavat moitteettomia eurooppalaisia, joista melkein kaikki osaavat vähintään kahta tai kahta ja puolta kieltä, jotka johtavat kuoroja käyttäen niin maagillisia sanoja kuin forte ja mezzo, jotka soittavat pianoa tai viulua, jotka liikkuvat nuoteissa ja musiikkiteoriassa kuin kotonaan, ja kun samalla muistan vanhan ajan lukkareita, jotka osasivat laulaa vain 8 sävelmää ja yhden ikuisen ”Kerubimien veisun”, jotka seisovat palvelijan asennossa oman papin edessä, vapisivat [piirin]valvojan läsnäollessa ja kadottivat puhekyvyn tai menivät melkein tainnoksiin piispan heitä lähestyessä – niin täytyy tunnustaa, että lukkariemme kehityshistoriassa on tapahtunut suuri edistys – oikea progressi. (Aamun Koitto 31, 31.7.1936.)

Michailov rakensi voimakkaan kontrastin vanhan ja uuden ajan kanttorin välillä nostaten vertailuun nuoren ”eurooppalaisen”, kielitaitoisen kanttorin ja vanhan, piispan pelosta puhekyvyttömäksi menevän lukkarin, ”nuoteissa ja musiikkiteoriassa kuin kotonaan” olevan, itsenäisen ammattilaisen ja yhtä iänikuista virttä veisanneen, epäitsenäisen papin käskyläisen. Kontrasti vahvistaa mielikuvaa saavutetusta edistyksestä, joka oli ehdottomasti parannusta entiseen nähden (vrt. Rimestad 2012, 4). Michailovin näkemyksessä voi aistia tietoisien kääntymisen eurooppalaisuuteen yhdistetyn edistyksen puoleen, pois venäläisyyteen assosioidusta vanhakantaisuudesta.

Edistyksen hengessä katsoi arkkipiispa Herman tarpeelliseksi myös kiristää kanttorintutkinnon vaatimuksia. Toukokuussa 1935 pidetyn valmistelevan toimikunnan kokouksessa arkkipiispa puheenjohtajana ja Aleksanteri ja Mikael Kasanski jäseninä luonnostelivat yksityiskohtaisen suunnitelman, jonka mukaan kanttoreiden tuli paitsi osata virheettömästi vakiintunut sävelmäperinne ja valtaosa liturgisten kirjojen ohjelmistosta, myös sovittaa uusia tekstejä sävelmiin, johtaa ja opettaa kuoroa, soittaa partituureja, tuntea musiikin teoriaa ja lisäksi osoittaa osaamisensa useissa teologisissa aineissa, suomen (tai venäjän ja kirkkoslaavin) kielessä sekä seurakunnallisessa kirjanpidossa. (Pöytäkirjan jäljennös, 23.5.1935, SOA-KA F 30 Fb 4.)

Koska vaatimukset vaikeuttivat merkittävästi kanttorintutkinnon läpäisemistä, kirkollishallitus päätti järjestää kevättalvella 1938 Sortavalan pappiseminaarissa uuden, nyt nelikuukautiseksi pidentyneen kanttorikurssin, johon saatiin opetusministeriöltä 15 000 markan avustus (Aamun Koitto 5, 4.2.1938). On perusteltua arvioida, että kehitys alkoi siten ruokkia itseään: koulutuksen lisääntyessä kasvoivat myös vaatimukset, jotka edellyttivät lisää koulutusta. Näin koulutukseen kohdistuneet toimenpiteet käynnistivät kehityskaaren, joka lopulta johti ortodoksisen kanttorikoulutuksen vakiintumiseen vuodesta 1949 eteenpäin kaksivuotiseksi pappiseminaarin yhteyteen ja vuodesta 1988 alkaen yliopistotasoiseksi tutkintokoulutukseksi.

Johtopäätöksiä

Tässä artikkelissa on tarkasteltu ortodoksisen kanttorien ammatillisen toiminnan kehitystä sotienvälisessä Suomessa erityisesti kanttoreihin kohdistuneiden odotusten näkökulmasta. Ortodoksiset kanttorit kuuluivat perinteen mukaan papistoon, ja omaan ammattiin valmistavan koulutuksen sijaan he opiskelivat hengellisissä oppilaitoksissa. Kanttorin työ oli usein tilapäinen virka ennen pappeteen vihkimistä. Tehtävissä työskenteli myös itseoppineita. Kanttorien valmiuksia ja motivaatiota hoitaa työtään kritisoitiin jo ennen Suomen itsenäistymistä, mutta erityisesti sen jälkeen, kun vallankumous katkaisi koulutusyhteyden Venäjälle. Suomen alueella syntyi paitsi työntekijäpula, myös osaamisvaje.

Ortodoksinen vähemmistökirKKo kipuili itsenäisyyden alkuvuosikymmeninä venäläisten juuriensa ja suomalaistamispyrkimysten ristivedossa. Kirkon olemassaololle nähtiin uhkia sekularisaation ja herätyliikkeiden toiminnan suunnalta. KirKKomusiikille annettiin suuri merkitys ortodoksien sitouttajana omaan perinteeseensä esimerkiksi kansanlaulun aktivoimisen kautta. Huomio kohdistuikin kanttoreiden valmiuteen ohjata seurakunnallista laulua ja johtaa kuoroa, mihin heidän saamansa koulutus ei erityisemmin antanut eväitä.

Kirkkoa vuodesta 1925 johtanut virolaistaustainen arkkipiispa Herman puki sanoiksi kirKKomusiikkia koskeneet tavoitteet. Hänen valta-aseestaan käsin esittämänsä ja usein myös julkaistut kannanotot rakensivat odotuksia uuden ajan haasteisiin vastaavasta musiikin ammattilaisesta. Vertaileva diskurssi entisaikojen avuttomista ja taantuneista papin käskyläisistä ja uuden ajan työntekijöiksi visioiduista, koulutetuista, itsenäisistä musiikin ammattilaisista levisi myös papiston keskuudessa ja lehtikirjoittelussa.

Mielipidevaikuttamisen lisäksi arkkipiispa Herman pani alulle useita kirKKomusiikkiin keskittyviä kehityshankkeita, joiden seurauksena kanttorien työskentelyä alettiin esimerkiksi monitoroida vuosittaisilla raporteilla kuoro- ja kansanlaulutoiminnan alalta. Myös vuonna 1929 käynnistetty kirKKolaulupäivien perinne tarjosi mahdollisuuden tarkkailla kuorojen kehittymistä ja sen kautta myös kanttoreiden ammatillista tasoa. Vuoden 1930 kirKKolliskokoukseen tuotiin aloitteita, joilla haettiin toimenpiteitä kanttorikoulutuksen ja täydentävän musiikillisen koulutuksen käynnistämiseksi. Kesällä 1932 pidetty kolmiviikkoinen kanttorikurssi oli tuloksiltaan vaatimaton, mutta tärkeä aloituspiste kanttorien järjestelmälliselle kouluttamiselle.

KirKKokunnan sisäinen kriisi ja yhteiskunnalliset murrokset pakottivat Suomen ortodoksisen kirkon järjestämään toimintaansa uudelleen eri aloilla. Kanttorien ammattikuntaan ja koulutukseen kohdistunut keskustelu ja toimenpiteet heijastavat ensisijaisesti kirkon tarvetta vahvistaa rivejään sisältä käsin nostamalla musiikkitoimintansa tasoa, mikä edellytti siihen koulutettuja työntekijöitä. Toisaalta keskustelun uuden ajan tarpeista voi ymmärtää myös heijastuksena yleisestä yhteiskunnallisesta kehityksestä itsenäisessä Suomessa, jonka täysvaltaisiksi jäseniksi ortodoksien haluttiin tulevan.

Lähteet

Painamattomat lähteet

Suomen ortodoksisen arkkipiispan kanslian arkisto, Kuopio (SOAKA)

F 19 (1929) Fb2 Papiston kokoukset, Fb 4 Kirkkolaulu
 F 21 (1931) Fb 4 Kirkkolaulu
 F 23 (1932) Fb 2 Papiston kokoukset
 F 30 (1935) Fb 4 Kirkkolaulu

Suomen ortodoksisen kirkollishallituksen arkisto, Kuopio (SOKHA)

Bb 1 Suomen ortodoksisen kirkon papiston matrikkeli 1744–1939
 Bb 4, 5 Nimikirjat
 F 490 (1932) Fc 2 Jumalanpalvelusten ja sakramenttien toimittaminen

Ortodoksisten Kanttorien Liiton arkisto, Kansallisarkisto, Joensuu.

Kolmisointu. Teoria-Käytäntö-Elämä. Kreikkalaiskatolisten Lukkarien Liiton r.y. Vuosikirja I. 1937.

Painetut lähteet

Kreikkalaiskatolisen kirkon kalenteri uuden ajanlaskun mukaan karkausvuodelle 1920. Helsinki: Weilin & Göös, 1919.

Kreikkalaiskatolisen kirkon kalenteri 1929. Helsinki: Weilin & Göös, 1928.

Kreikkalaiskatolisen kirkon kalenteri vuodeksi 1939. Helsinki: Weilin & Göös, 1938.

Vuoden 1918 asetukset Suomen kreikkalais-katolisesta kirkkokunnasta. Suomen asetus-kokoelma N:o 185. Helsinki: Valtioneuvoston kirjapaino 1919.

Lehtiartikkelit

Arkkipiispa Hermanin laulupäivien juhlahjumenpalveluksessa pitämä puhe. *Aamun Koitto* 13–14, 1929, 144–147.

Diakoni Petter Soitimo. *Aamun Koitto* 32, 1933, 259.

H[entunen], V[iktor]. Kirkkolaulu. *Aamun Koitto* 14, 1932, 106–108.

Herman, arkkipiispa. Ajatuksia kirkkolaulustamme. *Aamun Koitto* 8, 1930, 58–59.

Herman, arkkipiispa. Kirkkokuorolaulu Karjalan hiippakunnassa ennen ensimmäisiä kirkkolaulupäiviä v. 1929. *Aamun Koitto* 5, 1930, 34–36.

Herman, piispa. Kirkkolaulu Virossa. *Aamun Koitto* 23–24, 1925, 226–228.

Kirkkokansallemme! *Aamun Koitto* 9, 1928, 104.

Kirkkokunnan kolmas varsinainen kirkolliskokous. *Aamun Koitto* 34, 1930, 266–270.

Kirkkokunnan kolmas varsinainen kirkolliskokous. *Aamun Koitto* 39, 1930, 311–313.

Kirkollishallitus. Ilmoitus. *Aamun Koitto* 19, 1919, 162.

Kirkollisia asioita. *Aamun Koitto* 7, 1897, 58.

Kreikkal.-katoliset lukkarit. *Aamun Koitto* 10, 1925, 93.

Lukkarienkurssit. *Aamun Koitto* 25, 1932, 201–202.

Lukkarikurssit. *Aamun Koitto* 5, 1938, 38.

M[ichailov], M[ikael]. Mitenkä lukkarien puute olisi poistettava. *Aamun Koitto* 9, 1918, 72–73.

Michailov, M[ikael]. Pikakuvia Suistamon laulupäiviltä. *Aamun Koitto* 31, 1936, 242–243.

Minkälaisiin toimenpiteisiin olisi hiippakuntamme kirkollisten olojen parantamiseksi ryhdyttävä? *Aamun Koitto* 4, 1906, 52–54.

Nekrologi. *Karjalatar* 147, 23.12.1915.

Piispa Sergius ja lukkarit, *Laatokka*, 27.3.1909.

Päivinen, Valter. Kreikkalaiskatolisista kirkkolaulupäivistä. *Helsingin Sanomat* 219, 16.8.1936, 6.

Съездъ духовенства финляндской епархии. *Финляндская Газета* 132, 16.9.1905.

Virallinen osasto. *Aamun Koitto* 1, 1924, 7.

Virallinen osasto. Kirkollishallituksen kirjelmä 15 p:ltä lokakuuta 1929 N:o 2123 ”Aamun Koiton” toimitukselle. *Aamun Koitto* 21, 1929, 232–233.

Kirjallisuus

Anttonen, Sirpa 1999. *Lukkarista teologian maisteriksi. Ortodoksinen kanttorikoulutus Suomessa vuosina 1918–1988.* Pro gradu -tutkielma, kirkkomusiikki. Joensuun yliopisto.

Björn, Ismo 2006. *Ilomantsin historia.* Keuruu: Otavan Kirjapaino.

Frilander, Timo 1997. Ajanlaskukysymys ja Suomen kansallistuva ortodoksinen kirkko 1923–1927. *Ortodoksia* 46. Kuopio: Ortodoksisten pappien liitto ja Helsingin yliopiston ortodoksian ja Itä-Euroopan kirkkojen tutkimuksen laitos, 80–130.

Hirvonen, Pekka 1992. *Lukkarien Liitosta Kanttorien Liittoon. Ortodoksisten Kanttorien Liitto ry:n historia 1932–1992*. Pieksämäki: Ortodoksisten Kanttorien Liitto ry.

Hirvonen, Sari 2004. *Syrjäseudun kirkosta katedraaliksi. Kuopion Pyhän Nikolaoksen kirkon historiaa 1846–2000*. Jyväskylä: Gummerus.

Karemaa, Outi 1998. *Vihollisia, vainoojia, syöpäläisiä. Venäläisviha Suomessa 1917–1923*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Karjalainen, Elina 1973. *Arkkipiispa Paavali: legenda jo eläessään*. Porvoo–Helsinki: WSOY.

Kasanko, Mikael 1948. Pappisseminaarilaiset Tuomiokirkon kuoron laulajina. Teoksessa Kasanko, Mikael, Suhola, Johannes & Surakka, Aari (toim.), *Suomen kreikkalaiskatolinen pappisseminaari 1918–1948*. Kuopio, 69–71.

Kemppi, Hanna 2017. *Kielletty kupoli, avattu alttari. Venäläisyyden häivyttäminen Suomen ortodoksisesta kirkkoarkkitehtuurista 1918–1939*. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja.

Kilpeläinen, Hannu 2000. *Valamo – karjalaisten luostari? Luostarin ja yhteiskunnan interaktio maailmansotien välisenä aikana*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Koukkunen, Heikki 1982. *Tuiskua ja tyventä. Suomen ortodoksinen kirkko 1918–1978*. Heinävesi: Valamon luostari.

Laitila, Teuvo 2017. Ortodoksinen kirkko ja ”kansalliset arvot” maailmansotien välisessä Suomessa. *Teologia.fi*. < <https://teologia.fi/2017/01/ortodoksinen-kirkko-ja-kansalliset-arvot-maailmansotien-vaelisessa-suomessa/> > (Luettu 11.5.2023.)

Lappalainen, Seija 1994. Välähdyksiä muutamien suomalaisten ortodoksisäveltäjien elämästä ja tuotannosta. *Musiikin suunta* 1, 23–46.

Lappalainen, Seija 2002. Kirkkomusiikki osana seurakunnallista työtä. Teoksessa Piironen, Petri (toim.), *Ortodoksisuutta eilen ja tänään. Helsingin ortodoksinen seurakunta 1827–2002*. Helsingin ortodoksinen seurakunta, 326–369.

Loima, Jyrki 2001. *Muukalaisina Suomessa: Kaakkoisen Kannaksen kreikkalaiskatoliset venäläisseurakunnat kansallisena ongelmana 1889–1939*. Helsinki.

Makkonen, Heikki 2011. Sielunhoitotyötä ja kristillistä eriseuraisuutta Suojärvellä ennen toista maailmansotaa. Teoksessa Hämynen, Tapio (toim.), *Omal mual, vierahal mual. Suojärven historia III*. Saarijärvi: Suojärven pitäjäseura ry., 296–332.

Merikoski, Kaarlo 1944. *Sergei Okulov*. Helsinki: Valistus.

Merikoski, Kaarlo 1939. *Taistelua Karjalasta*. Helsinki: Valistus.

Merras, Olavi 1985. *Pyhittäjäisien perintö. Pyhän Sergein ja Hermanin Veljeskunta 1885–1985*. Joensuu: Pyhien Sergein ja Hermanin Veljeskunta.

Надеждинъ, Александръ 1885. *История С.-Петербуржской православной духовной семинарии съ обзоромъ общихъ узаконений и мѣропріятий по части семинарскаго устройства. 1809–1884*. Санктпетербургъ: Синодальная типография.

Nokelainen, Mika 2010. *Vähemmistövaltiokirkon synty. Ortodoksinen kirkkokunnan ja valtion suhteiden muotoutuminen Suomessa 1917–1922*. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.

Patrikainen Riikka 2006. *Tavoitteena laulava seurakunta. Viktor Hentunen kuorolaulun ja yhteislaulun kehittäjänä 1919–1969*. Pro gradu -tutkielma, kirkkomusiikki. Joensuun yliopisto.

Piironen, Erkki 1992. *Sortavalasta papin taipaleelle*. Joensuu: Ortodoksinen kirjallisuuden julkaisuneuvosto.

Pyykkönen, Miikka ja Valtonen, Heli. 2022. Diskurssianalyttinen historiantutkimus. Teoksessa Ihalainen, Pasi & Valtonen, Heli (toim.), *Sanat silvana menneisyyteen. Kielelliset läbestymistavat historiantutkimuksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 39–64.

Rimestad, Sebastian 2012. *The Challenges of Modernity to the Orthodox Church in Estonia and Latvia (1917–1940)*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Seppälä, Hilka 2004. Suomen ortodoksinen kirkon laulu. Teoksessa Pajamo, Reijo & Tuppurainen, Erkki (toim.), *Suomen musiikin historia: Kirkkomusiikki*. Helsinki: WSOY, 612–643.

Suhola, Johannes 1948. Suomen kreikkalaiskatolisen pappisseminaarin vaiheita 1918–1948. Teoksessa Kasanko, Mikael, Suhola, Johannes & Surakka, Aari (toim.), *Suomen kreikkalaiskatolinen pappisseminaari 1918–1948*. Kuopio, 13–47.

Takala-Roszczenko, Maria 2019. The Cantor in the Orthodox Church of Finland in the 1900s–30s: Competence and Expectations. Teoksessa Moody, Ivan & Takala-Roszczenko, Maria (toim.), *Liturgy and Music. Proceedings of the Seventh International Conference on Orthodox Church Music*. Joensuu: ISOCM, 231–242.

Takala-Roszczenko, Maria 2020. Kirkkolaulupäivät Valamossa vuonna 1929 taitekohtana suomenkielisen ortodoksinen musiikkitoiminnan kehittämisessä. *Musiikki* 49 (4), 54–82 < <https://musiikki.journal.fi/article/view/89486> >. (Luettu 1.8.2023).